

УДК 336.1
JEL: R10; R11; R12; R13; R58
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-7-138-144>

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

©2024 ГОНТА О. І., ТРОЯН В. І.

УДК 336.1
JEL: R10; R11; R12; R13; R58

Гонта О. І., Троян В. І. Дослідження тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів України

У статті розглядаються актуальні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України, що залишається критичною проблемою, особливо в контексті постійних регіональних диспропорцій, які перешкоджають загальній економічній стабільності країни. Очікувалося, що процес децентралізації, який надав більше автономії місцевим органам влади, пом'якшить деякі з цих дисбалансів. Однак такі виклики, як довготривала війна, пандемія COVID-19 і системний дефіцит інфраструктури, посилили розрив у розвитку між регіонами. Багато регіонів продовжують стикатися з перешкодами, пов'язаними з інвестиційною привабливістю, інноваціями та ефективним використанням ресурсів, що заважає їхньому економічному зростанню. Отже, усунення цієї нерівності має важливе значення для досягнення сталого національного розвитку та забезпечення соціальної єдності. Метою даної статті є аналіз основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів України та надання рекомендацій щодо вирішення наявних викликів. Дослідження спрямоване на вивчення факторів, що сприяють регіональним відмінностям, оцінку впливу реформ децентралізації та визначення ефективних заходів для сприяння збалансованому регіональному зростанню. Дослідження також визначає критичні прогалини в інфраструктурі, які заважають регіонам повністю використати свій економічний потенціал. Зроблено висновок, що досягнення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів України потребує цілеспрямованого державного втручання та посилення міжрегіонального співробітництва. Отримані дані свідчать про необхідність розширення інвестиційних програм, спрямованих на слаборозвинені регіони, поліпшення інфраструктури та підтримки інноваційних галузей. Крім того, постійна оптимізація процесу децентралізації є важливою, зокрема для підвищення прозорості й ефективності місцевого управління. Зосередившись на цих сферах, Україна може зменшити регіональні диспропорції, підвищити стійкість економіки та сприяти сталому інклюзивному зростанню по всій країні. Стаття містить комплексну основу для розуміння сучасного стану регіонального розвитку в Україні та пропонує практичні рішення для подолання соціально-економічного розриву між регіонами.

Ключові слова: регіон, територіальні громади, розвиток, децентралізація, соціально-економічні аспекти, самоврядування, реформа.

Табл.: 2. **Бібл.:** 10.

Гонта Олена Іванівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри туризму, Національний університет «Чернігівська політехніка» (вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14035, Україна)

E-mail: e.gonta@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6434-357X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/A-9502-2017>

Троян Владислава Ігорівна – доктор філософії, старший викладач кафедри менеджменту і публічного адміністрування, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Чорноглезівська, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: troyan.vlada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2142-2873>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAH-6240-2021>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57224951249>

UDC 336.1

JEL Classification: R10; R11; R12; R13; R58

Gonta O. I., Troian V. I. Research of the Trends of Socioeconomic Development of the Regions of Ukraine

The article discusses the current trends in the socioeconomic development of the regions of Ukraine, which remains a critical problem, especially in the context of constant regional imbalances that impede the overall economic stability of the country. The decentralization process, which gave more autonomy to local governments, was expected to mitigate some of these imbalances. However, challenges such as the long-term war, the COVID-19 pandemic, and systemic infrastructure shortages have exacerbated the development gap between regions. Many regions continue to face obstacles related to investment attractiveness, innovation, and efficient use of resources, hindering their economic growth. Therefore, addressing these inequalities is essential to achieve sustainable national development and ensure social cohesion. The aim of this article is to analyze the main trends in the socioeconomic development of the regions of Ukraine and provide recommendations for addressing the existing challenges. The study aims to examine the factors that account for regional differences, assess the impact of decentralization reforms, and identify effective measures to promote balanced regional growth. The study also identifies critical infrastructure gaps that prevent regions from fully exploiting their economic potential. It is concluded that the achievement of balanced socioeconomic development of the regions of Ukraine requires purposeful State intervention and strengthening of interregional cooperation. The data obtained indicate the need to expand investment programs aimed at underdeveloped regions, improve infrastructure and support innovative industries. In addition, continuous optimization of the decentralization process is important, in particular in terms of increasing the transparency and efficiency of local governance. By focusing on these areas, Ukraine can reduce regional disparities, increase economic resilience, and promote sustainable, inclusive growth across the country. The article provides a comprehensive framework for understanding the current state of regional development in Ukraine and offers practical solutions for bridging the socioeconomic gap between regions.

Keywords: region, territorial communities, development, decentralization, socioeconomic aspects, self-government, reform.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 10.

Gonta Olena I. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Tourism, National University "Chernihiv Polytechnic" (95 Shevchenka Str., Chernihiv, 14035, Ukraine)

E-mail: e.gonta@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6434-357X>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/A-9502-2017>

Troian Vladyslava I. – PhD, Senior Lecturer of the Department of Management and Public Administration, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Chornohlazivska Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: troyan.vlada@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2142-2873>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAH-6240-2021>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57224951249>

У сучасних умовах економічної глобалізації та постійних суспільно-політичних трансформацій України особливого значення набуває дослідження соціально-економічного розвитку регіонів. У процесі децентралізації, яка є важливою частиною реформ, регіони України отримали більшу автономію, що зумовлює необхідність вивчення їх економічної динаміки та пошуку шляхів для забезпечення сталого розвитку. Крім того, війна з РФ, пандемія COVID-19 та інші зовнішні фактори створили нові виклики для розвитку регіонів. Незважаючи на зусилля щодо децентралізації та залучення інвестицій, багато регіонів залишаються економічно відсталими, що поглиблює соціально-економічні розриви між ними. Крім того, нерівномірний розвиток посилює ризики для національної безпеки та стабільності країни, що потребує глибокого аналізу та переосмислення підходів до регіонального управління та розвитку.

Регіональний розвиток України протягом останніх десятиліть залишається нерівномірним, що викликає занепокоєння як на рівні держави, так і в наукових колах. Історично сформовані економічні, політичні та соціальні диспропорції між регіонами продовжують поглиблюватися під впливом сучасних викликів. Серед основних факторів, що впливають на ці диспропорції, є децентралізація, війна, наслідки глобальної пандемії, а також недостатньо ефективне використання потенціалу інноваційних технологій та інвестицій. Започаткована у 2014 р. реформа децентралізації дозволила регіонам отримати більше управлінських функцій та бюджетної автономії. За даними Міністерства розвитку громад та територій України, у 2023 р. обсяг місцевих бюджетів збільшився на 23% порівняно з 2014 р. Однак цей процес призвів до нерівномірного розвитку регіонів, оскільки не всі регіони мали рівний стартовий потенціал, а рівень управлінської ефективності на місцях значно варіювався.

Глобальна пандемія COVID-19 завдала удару по економіках регіонів, особливо у сферах туризму, роздрібною торгівлі та громадського харчування.

За даними Національного банку України, у 2020 р. ВВП країни знизився на 4%, а безробіття зросло до 9,6%, що поглибило наявні соціальні та економічні розриви між регіонами, оскільки міські центри зазнали меншого впливу завдяки цифровізації та дистанційній роботі, тоді як сільські райони опинилися в гіршій ситуації. Війна з РФ суттєво вплинула на економіку країни загалом, та зокрема на регіони, які до війни були одними з провідних індустриальних центрів країни. За даними Державної служби статистики України, у 2023 р. промислове виробництво в Донецькій області знизилось на 78% порівняно з 2013 р., що свідчить про значний економічний спад у регіоні. Війна також спричинила значні демографічні зміни через міграцію населення до більш безпечних регіонів.

Важливим аспектом нерівномірного розвитку є рівень впровадження інновацій та цифрових технологій у різних регіонах. Західні регіони України, зокрема Львівська та Івано-Франківська області, демонструють зростання у сфері інформаційних технологій і стартап-культури. Згідно з даними IT Ukraine Association, на Львівщині IT-сектор у 2021 р. зріс на 15%, тоді як у східних регіонах цей показник був мінімальним через воєнні дії та низьку інвестиційну привабливість. За даними Держстату, регіональний ВВП у Києві та Київській області у 2023 р. становив близько 25% від загального ВВП України, тоді як на східні регіони припадало менше 10%. Рівень безробіття в західних регіонах (Львівська область – 6,1%, Тернопільська область – 6,5%) є нижчим, ніж у східних регіонах (Донецька область – 14,7%, Луганська область – 15,3%). Частка іноземних інвестицій у розвиток західних регіонів України у 2021 р. склала 32% від загального обсягу інвестицій в країну, що вдвічі більше, ніж у східні регіони (15%).

Таким чином, постає нагальна потреба в розробці стратегій, спрямованих на вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення інвестиційної привабливості та впрова-

дження інноваційних технологій у менш розвинуті регіони для забезпечення сталого розвитку країни загалом.

Проблематика розвитку та співробітництва територіальних громад в умовах децентралізації влади є на даний час досить актуальною, а тому викликає значний інтерес у багатьох науковців. Серед них: Гунько Л. [1], Пухтинський М. [2], Патица Н., Пасічник Ю. [3], Хитько М., Кулик А. [4], Краєвська Г. [5] та ін.

Але проведений аналіз наукової літератури показав, що існує потреба провести дослідження тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів України як ключової ознаки сталого розвитку, оскільки цей напрям є недостатньо вивченим і потребує ретельного дослідження.

Метою дослідження є аналіз основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів України та розробка рекомендацій щодо поліпшення міжрегіонального вирівнювання, з урахуванням викликів та можливостей, пов'язаних із сучасними економічними та соціальними змінами.

Соціально-економічні показники регіонів України демонструють суттєві диспропорції, які відображають загальний стан економіки країни, а також вплив регіональних особливостей, політичних і соціальних факторів на розвиток територій. Одним із ключових показників, що використовується для оцінки регіонального розвитку, є регіональний валовий внутрішній продукт (ВВП). За даними Державної служби статистики України, найбільшу частку ВВП традиційно генерують столичний регіон, а також індустріально розвинуті області, такі як Дніпропетровська, Харківська та Одеська. У 2023 році м. Київ і Київська область забезпечили близько 25% загальноукраїнського ВВП, тоді як західні та північні регіони продемонстрували відносно менші показники, зокрема Тернопільська і Чернівецька області.

Іншим важливим показником є рівень зайнятості та безробіття, який також сильно варіюється між регіонами. Західні регіони, такі як Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська області, мають відносно низький рівень безробіття (приблизно 6–7%), що можна пояснити активною трудовою міграцією населення до ЄС і розвитком малого та середнього бізнесу. Водночас східні регіони, особливо ті, що зазнали впливу воєнних дій, демонструють значно вищі показники безробіття – у Донецькій та Луганській областях цей показник становить понад 14%, що відображає не лише втрату робочих місць через бойові дії, але й загальне економічне послаблення регіонів.

Інвестиційна активність також має суттєві регіональні відмінності. За даними Міністерства економіки України, іноземні інвестиції значною мірою спрямовані у столичний регіон, а також до західних областей, де активно розвиваються сектори ІТ та агропромислового комплексу. Так, Львівська область отримала близько 12% усіх іноземних інвестицій в Україні у 2023 р., тоді як східні регіони, такі як Луганська і Донецька області, залучили менше 2%, що свідчить про недостатню інвестиційну привабливість східних регіонів через нестабільну політичну ситуацію та зруйновану інфраструктуру.

Рівень розвитку інфраструктури та доступність соціальних послуг також значно різняться між регіонами. Столичний регіон має найкраще розвинуту транспортну, освітню та медичну інфраструктуру, тоді як у віддалених сільських районах на півдні та сході країни спостерігаються суттєві проблеми з доступом до медичних послуг і транспорту. Згідно з дослідженнями Світового банку, доступ до якісних медичних послуг у таких регіонах, як Луганська і Херсонська області, є обмеженим, що погіршує якість життя населення та впливає на демографічні показники.

Одним із ключових завдань для економіки України є забезпечення стійкого та результативного розвитку її регіонів. Регіон можна розглядати як складну систему, де відбуваються численні процеси, на які впливають різноманітні чинники. Завдяки проведенню комплексної оцінки можливо об'єднати широкий спектр показників, що відображають окремі аспекти соціально-економічного розвитку, в єдиний індекс, який дозволяє здійснювати порівняння між різними регіонами.

Серед численних методологічних підходів до оцінки регіонального розвитку слід зазначити рейтингову оцінку регіонів, розроблену Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України [10]. Основною перевагою цієї рейтингової системи оцінки є її базування на широкому спектрі показників, які відображають різні аспекти соціально-економічного розвитку регіонів. У процесі оцінки використовується набір із 64 показників, отриманих із відкритих джерел, таких як Держстат і Міністерство фінансів України. Показники згруповані в 12 категорій, серед яких: економічна та соціальна згуртованість, економічна ефективність, інвестиційно-інноваційний розвиток і зовнішньоекономічна співпраця, фінансова самостійність, розвиток малого та середнього бізнесу, ефективність ринку праці, розвиток інфраструктури, відновлювальна енергетика та енергоефективність, доступність і якість освітніх та медичних послуг, соціальний захист і безпека, а також раціо-

нальне використання природних ресурсів та стан навколишнього середовища.

Проте одним із ключових недоліків рейтингової оцінки є відсутність деяких значень у наборі показників. Для обчислення підсумкових результатів застосовувалося середнє арифметичне наявних показників, що призвело до розрахунку рейтингу для одного регіону на основі однієї кількості показників, а для іншого – на основі іншої кількості даних, що викликає сумніви щодо коректності отриманих результатів. Крім того, показники регіонів за різні роки часто мають суттєві відмінності, що ускладнює коректне міжрічне порівняння. У нашому дослідженні використано великий набір показників за 2023 р., який застосовувався в рейтинговій оцінці Міністерства [10], проте алгоритм та метод оцінки було модифіковано для усунення цих недоліків.

Процес розрахунку комплексного індексу складався з двох етапів:

1. Агрегація кожної групи показників у субіндекси;
2. Агрегація 12 субіндексів у єдиний комплексний індекс.

Відсутні дані були заповнені за допомогою методу k найближчих сусідів, що дозволило усунути проблему нестачі інформації. Для вирішення питання мультиколінеарності в межах кожної з 12 груп показників було застосовано коефіцієнт інфляції дисперсії (VIF), що дозволило видалити з VIF понад 10 показників. Показники також були нормалізовані з урахуванням їх стимулювального або дестимулювального впливу шляхом застосування стандартного відхилення (z -score).

Для агрегації показників було застосовано метод аналізу головних компонент (PCA), який дозволяє зменшити багатовимірний простір показників до одновимірного простору комплексного індексу. На першому етапі розраховується коваріаційна матриця, власні значення та власні

вектори. Перша головна компонента, яка пояснює найбільшу частину дисперсії в наборі даних і є лінійною комбінацією вихідних показників, виступає як індекс. Для оцінки коректності результатів обчислено коефіцієнт кореляції рангу Спірмена для кожного комплексного індексу, порівнюючи індекс із показниками, що не мали відсутніх значень. Таким чином, було сформовано матрицю коефіцієнтів кореляції Спірмена. Високі значення кореляції свідчать про більшу відповідність між рангами показників і значенням індексу. Як показано в *табл. 1*, комплексний індекс, розрахований за допомогою двоетапного PCA , демонструє кращу кореляцію з більшістю показників порівняно з рейтинговою оцінкою регіонів, запропонованою Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України.

Таким чином, запропонований комплексний індекс є більш збалансованим інструментом для оцінки соціально-економічного розвитку регіонів. Методика розрахунку з використанням аналізу головних компонент показала свою ефективність на нормалізованих даних і є оптимальною для комплексного оцінювання регіональних процесів розвитку.

Результати комплексного оцінювання соціально-економічного розвитку за 2023 р. наведено в *табл. 2*.

Результати проведених розрахунків свідчать, що у 2023 р. найвищий рівень соціально-економічного розвитку було зафіксовано в м. Київ, тоді як найнижчий – у Луганській обл., що частково можна пояснити наслідками військового конфлікту. Високі рейтинги також продемонстрували Львівська та Закарпатська області. У 2023 р. Київ очолював показники за валовим регіональним продуктом (ВРП) на одну особу, а також за такими напрямками, як «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця», «Фінансова самодостатність» та «Розвиток малого і середнього під-

Таблиця 1

Порівняння результатів узгодженості в рангах показників та індексу

Показник	Рейтингова оцінка регіонів Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України	Аналіз головних компонент	Усього
Кількість показників з найбільш узгодженими рангами з індексом	19	23	42
Кількість груп хоча б з 1 показником із найбільш узгодженими рангами з індексом	9	9	9

Джерело: розраховано авторами.

**Рейтинг регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку за 2023 р.
(розраховано за допомогою двоетапного аналізу головних компонент)**

Регіон/область	Індекс	Рейтинг	Регіон	Індекс	Рейтинг
Вінницька	0,69	8	Одеська	0,38	9
Волинська	-0,45	12	Полтавська	1,92	4
Дніпропетровська	3,51	2	Рівненська	-1,11	18
Донецька	-0,90	15	Сумська	-1,36	19
Житомирська	-1,01	17	Тернопільська	-1,76	21
Закарпатська	-1,88	23	Харківська	1,07	6
Запорізька	1,02	7	Херсонська	-2,57	24
Івано-Франківська	-0,37	11	Хмельницька	-0,66	13
Київська	2,04	3	Черкаська	-0,21	10
Кіровоградська	-1,82	22	Чернівецька	-1,48	20
Луганська	-5,80	25	Чернігівська	-0,88	14
Львівська	1,35	5	м. Київ	11,22	1
Миколаївська	-0,94	16			

Джерело: розраховано авторами.

приемництва». Водночас Запорізька область показала найгірший результат за ВРП на одну особу, а також за напрямками «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» та «Розвиток малого і середнього підприємництва». Отриманий індекс вказує на суттєві розбіжності між регіонами, особливо між м. Київ та областями, підкреслюючи значну різницю в рівнях соціально-економічного розвитку в країні.

Соціально-економічні показники також відображають глибокі демографічні зміни в Україні. За останні кілька років багато регіонів, особливо східні, зазнали значного скорочення населення через міграцію та воєнні дії. За даними ООН, у період з 2014 по 2023 рр. понад 1,5 мільйона українців вимушені були переселитися зі східних регіонів, що негативно вплинуло на економічну активність у цих областях. Західні регіони, навпаки, демонструють стабільний приріст населення за рахунок внутрішньої міграції та міграції до країн ЄС, що створює нові можливості для економічного зростання, але також викликає додаткові соціальні навантаження.

Таким чином, аналіз соціально-економічних показників свідчить про значні регіональні відмінності, що вимагають окремого підходу до кожного регіону з метою забезпечення сталого розвитку. Регіони з високим рівнем безробіття,

низькою інвестиційною привабливістю та слабкою інфраструктурою потребують активних заходів державної підтримки та розвитку, тоді як інноваційні та технологічно розвинені регіони повинні стати локомотивами економічного зростання для всієї країни.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження можна зробити висновки, що існують глибокі регіональні диспропорції, які посилюються впливом таких факторів, як децентралізація, війна, пандемія та технологічний розвиток. Столичний регіон і західні області, завдяки розвитку ІТ-сектора та залученню іноземних інвестицій, демонструють динамічне зростання, тоді як східні регіони та зони активного військового конфлікту перебувають у стані економічного занепаду. Головними викликами для України є подолання високого рівня безробіття, залучення інвестицій у слабозвинені регіони, а також поліпшення інфраструктури та доступу до соціальних послуг. Для забезпечення збалансованого розвитку необхідно продовжити підтримку регіональної децентралізації, стимулювати інновації та посилювати інвестиційну привабливість депресивних територій. Особлива увага має бути приділена

створенню ефективної системи міжрегіональної співпраці, що сприятиме вирівнюванню соціально-економічних умов розвитку в Україні. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гулько Л. В. Правове регулювання взаємодії Збройних Сил України і добровольчих формувань територіальних громад. *Демократичне врядування*. 2023. Вип. 1. С. 99–107.
DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2023.01.099>
2. Пухтинський М. О. Конституційно-правові проблеми розвитку парламентаризму в Україні в контексті децентралізації та реформи територіального врядування. *Правова держава*. 2023. Вип. 34. С. 303–315.
DOI: <https://doi.org/10.33663/1563-3349-2023-34-303-315>
3. Патица Н. І., Пасічник Ю. В. Економічний потенціал фермерів у забезпеченні розвитку сільських територіальних громадах. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. Вип. 10. С. 21–23.
DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.10.4>
4. Хитко М., Кулик А. Напрями розвитку освіти в територіальних громадах. *Публічне управління та адміністрування*. 2022. № 2. С. 41–45. URL: <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/view/82/83>
5. Краєвська Г. Інституційні аспекти розвитку соціального капіталу територіальних громад в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2023. № 4. С. 21–37.
DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.021>
6. Харчук Ю. Ю., Харчук О. А., Дзюрах Ю. М. Ризик-менеджмент підприємств територіальних громад України в умовах повномасштабної війни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2023. № 28. С. 14–23.
DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2023-28\(56\)-14-23](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2023-28(56)-14-23)
7. Глазов О. М. Практика співробітництва територіальних громад України в умовах децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2022. № 7. С. 74–78.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-7-74-78>
8. Коблик І. Формування засад боргової безпеки територіальних громад в Україні. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33. № 2. С. 85–94.
DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.085>
9. Сердюк О. І. Перспективи розвитку міжмуніципальної співпраці громад в Україні. *Modern*

Economics. 2022. № 36. С. 125–129.

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V36\(2022\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V36(2022)-18)

10. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua>

REFERENCES

- Hlazov, O. M. "Praktyka spivrobitnytstva terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh detsentralizatsii" [The Practice of Cooperation of Territorial Communities of Ukraine in Conditions of Decentralization]. *Biznes Inform*, no. 7 (2022): 74-78.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-7-74-78>
- Hunko, L. V. "Pravove rehulivannia vzaiemodii Zbroinykh Syl Ukrainy i dobrovolchykh formuvan terytorialnykh hromad" [Legal Regulation of the Interaction of the Armed Forces of Ukraine and Voluntary Formations of Territorial Communities]. *Demokratychnе vriadvannia*, no. 1 (2023): 99-107.
DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2023.01.099>
- Kharchuk, Yu. Yu., Kharchuk, O. A., and Dziurakh, Yu. M. "Ryzky-menedzhment pidpriemstv terytorialnykh hromad Ukrainy v umovakh povnomasshtabnoi viiny" [Risk-Management of Enterprises of Territorial Communities of Ukraine in the Conditions of Full-Scale War]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Ekononika»*, no. 28 (2023): 14-23.
DOI: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2023-28\(56\)-14-23](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2023-28(56)-14-23)
- Khytko, M., and Kulyk, A. "Napriamy rozvytku osvity v terytorialnykh hromadakh" [Directions of Education Development in Territorial Communities]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia*, no. 2 (2022): 41-45. <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma/article/view/82/83>
- Koblyk, I. "Formuvannia zasad borhovoї bezpeky terytorialnykh hromad v Ukraini" [Formation of Principles of Debt Security of Territorial Communities in Ukraine]. *Ekononichnyi analiz*, vol. 33, no. 2 (2023): 85-94.
DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.02.085>
- Kraivska, H. "Instytutsiini aspekty rozvytku sotsialnoho kapitalu terytorialnykh hromad v Ukraini" [Institutional Aspects of the Development of Social Capital of Territorial Communities in Ukraine]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 4 (2023): 21-37.
DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2023.04.021>
- Ministerstvo rozvytku hromad, terytorii ta infrastruktury Ukrainy. <https://mtu.gov.ua>

Patyka, N. I., and Pasichnyk, Yu. V. "Ekonomichniy potentsial fermeriv u zabezpechenni rozvytku silskykh terytorialnykh hromadakh" [Economic Potential of Farmers in Providing the Development of Rural Territorial Communities]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, no. 10 (2023): 21-23.

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.10.4>

Pukhtynskyi, M. O. "Konstytutsiino-pravovi problemy rozvytku parlamentaryzmu v Ukraini v konteksti de-tsentralizatsii ta reformy terytorialnoho vriaduvania" [Constitutional and Legal Problems of the Deve-

lopment of Parliamentarism in Ukraine in the Context of Decentralization and Territorial Governance Reform]. *Pravova derzhava*, no. 34 (2023): 303-315.

DOI: <https://doi.org/10.33663/1563-3349-2023-34-303-315>

Serdiuk, O. I. "Perspektyvy rozvytku mizhmunitsypalnoi spivpratsi hromad v Ukraini" [Prospects for the Development of Inter-Municipal Community Cooperation in Ukraine]. *Modern Economics*, no. 36 (2022): 125-129.

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V36\(2022\)-18](https://doi.org/10.31521/modecon.V36(2022)-18)